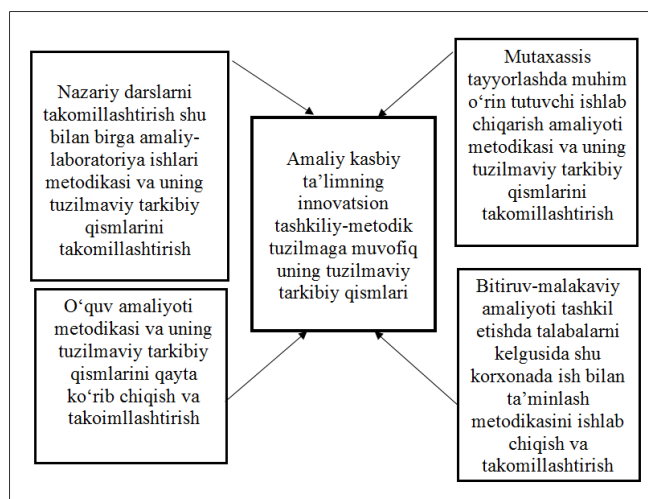

1.rasm: Talabalarda amaliy kasbiy ta'limning nazariy va o'quv amaliyoti metodikasini tashkil etilishi

Shunga ko'ra, talabalarni amaliy kasbiy ta'lim "Texnologik ta'lim fanini o'qitish metodikasi" fanini o'rganayotgan talabalarni kasbga tayyorlashning ma'lum tartib, muayyan yo'nalishi va bir butunligi ishlab chiqarish, malakaviy amaliyot bilan birga ta'lim jamlanmasi degan ma'noni anglatadi.

Amaliyot davrida kasb o'rgatishda talabalar kasb diagnostikasining turli metodlaridan: kuzatish, me'yoriy hujjatlarni o'rganish, ishchilarning amaliy harakatlari,

mahoratlarni, e'tiqodlarini tahlil etish, so'rovnomalarni to'ldirish, suhbatlar, intervyu, pedagogik eksperiment va hokazolardan foydalaniladi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, talabalarning kasbiy maqsadlarini ro'yobga chiqarish, ularni kasbga yo'naltirishda nazariy va amaliyotlar muhim ahamiyatga egadir. Kasbiy maqsad talabalarning amaliy faoliyatida, u yoki bu kasbga aloqador hodisalarga, jarayonlarga, vaqtlarga qiziqishlarida namoyon bo'ladi.

Talabalarning qaysi yo'nalishda kasblarga layoqatligini aniqlash uchun yozgi ishlab chiqarish amaliyoti vaqtida ularning har biriga baza korxona yoki jamoa xo'jaligining ishchilaridan murabbiylar tayinlash kerak. Murabbiylar esa talabalar bilan doimiy birga bo'lib, ularga malakalarni egallashda yordam berishlari, amaliyot oxirida har bir talaba haqida tavsifnoma yozishlari lozim. Tavsifnomada talabaning ishgа munosabati, bilimlarning saviyasi, o'zi tanlagan yo'nalishidagi kasbga qanchalik qiziqishi va hokozolar ifodalanishi shart. O'qituvchi o'zining va ishlab chiqarish ta'lim ustasi hamda murabbiyning kuzatishlari natijalarini solishtirib, talabaning yo'nalishlar kesimida kasbiy niyatlari va imkoniyatlari to'g'risida xulosa chiqaradi.

Shunday qilib, o'qituvchining talabalarda amaliy kasbiy faoliyatida amaliyotlar jarayonidagi ishlari talabalarni kasbga yo'naltirish va kasbiy tarbiyalashga, ularda kasbga muhabbat uyg'otishga, kasb uchun muhim fazilatlarini shakllantirish va rivojlantirishga muhim omil bo'lishi mumkin.

Adabiyotlar

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Харакатлар стратегияси тўғрисида / Расмий нашр / Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги. – Тошкент: «Адолат», 07.02.2017 йилдаги ПФ-4947. 25-26-б.
2. Lex.Uz - Ўзбекистон Республикасининг миллий қонунчилик базаси. Ўзбекистон Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги Қонуни, 1997 йил, 29 август, 20-б.
3. Кларин М.В. Инновационные модели учебного процесса современной зарубежной педагогики: Диссертаций. доктор. педагогических наук. – М.: 1994, 124-б.
4. Азизхўжаева Н.Н., Ўқитувчи мутахассислигига тайёрлаш технологияси Тошкент: ТДПУ, 2000.
5. Очилов А., Ганиева Ш. Мехнат таълими дарслари ўқитишда технологик ёндашув. XXIII Международная научно-практическая интернет-конференция «Проблемы и перспективы развития науки в начале третьего тысячелетия в странах Европы и Азии» Украина, Переяслав-Хмельнский государственный педагогический университет имени Григория Сковороды. 2016 г. 28-29 декабрь

REZYUME. Maqolada texnologik ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarni "Texnologik ta'limi o'qitish metodikasi" fanini o'qitishning nazariy asoslari, amaliy kasbiy ta'limning yaxlit tashkiliy-metodikasi haqida ma'lumotlar berilgan. Shuningdek, ta'lim mazmuni va bosqichlariga oid virtual-laboratoriya ishlari, o'quv ustaxonalarda, bajarilgan ishlar, ishlab chiqarish, malakaviy amaliyoti integrativ tuzilmasi komponentlari tarkibini shakllantirish masalalari yoritilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье представлены сведения о теоретических основах преподавания предмета «Методика преподавания технологического образования» студентам, обучающимся в сфере технологического образования, а также об общих организационно-методических методах практического профессионального образования. Кроме того, освещаются виртуально-лабораторные работы, связанные с содержанием и этапами образования, работа, выполняемая в учебных мастерских, производство, формировании компонентов интегративной структуры профессиональной практики.

SUMMARY. The article presents information about the theoretical foundations of teaching the subject "Methodology of teaching technological education" to students studying in the field of technological education, as well as about general organizational and methodological methods of practical vocational education. In addition, virtual laboratory work related to the content and stages of education, work performed in educational workshops, production, and are covered the formation of components of the integrative structure of professional practice.

TALABALARDA MA'NAVY-AXLOQIY TAFAKKURNI SANOGEN TARBIYALASHDA PEDAGOGNING KASBIY KOMPETENTLIGI MASALASI XORIJ TAJRIBASIDA

Ch.A.Sabirova – dotsent

Urganch innovatsion universiteti

Tayanch so'zlar: talaba, ma'naviy-axloqiy tarbiya, ma'naviy-axloqiy tafakkur, tarbiya jarayoni, sanogen tarbiya, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar, o'z-o'zini tahlil qilish, o'z-o'zini baholash va o'z-o'zini o'zgartirish.

Ключевые слова: студент, духовно-нравственное воспитание, духовно-нравственное мышление, образовательный процесс, саногенное воспитание, духовно-нравственные ценности, самоанализ, самооценка и самоизменение.

Key words: student, spiritual and moral education, spiritual and moral thinking, educational process, healthy education, spiritual and moral values, self-analysis, self-evaluation and self-change.

Mamlakatimizda pozitiv, kognitiv, mantiqiy, tarixiy, ma'naviy tafakkurlarni rivojlantirish mexanizmlarini kuchaytirish, bilishga intilish, o'z-o'zini namoyon etish, irodalilik sifatlarini va motivlarini rivojlantirish masalalarini takomillashtirishning me'yoriy-huquqiy asoslari yaratilgan. Prezident Sh.M.Mirziyoev "Buyuk

kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz" nomli asarida "Zero, bugun insoniyat g'oyaviy urushlar, ma'naviy ziddiyatlar, zo'ravon g'oyalarning dunyoni qayta taqsimlashga qaratilgan o'yinlari avj olgan shiddatli zamonda yashayapti. Hozir buzg'unchilik, axloqsizlik va ma'naviy inqirozlar har qachongidan ham

xatarli tus olmoqda. Yoshlarimiz bunday sharoitlarda hamisha hushyor va ogoh bo'lishlari, fitna va g'arazli maqsadlar, manfaatdor kuchlar turganini bir laha ham unutmasdan, yoshligidanoq sog'lom tafakkurni shakllantirish lozim" [2] deb ta'kidlagan. Talabalarda ma'naviy-axloqiy tafakkurni sanogen tarbiyalashni rivojlantirish va ta'lim-tarbiya mexanizmini takomillashtirish bo'yicha ilmiy izlanishlarni yanada chuqurlashtirish bo'yicha imkoniyatlar yaratildi.

Dunyoda oliy ta'lim muassasasi talabalarida sog'lom fikrlashni rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlarini aniqlashtirish, innovatsion yondashuvlar asosida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy rivojlantirishning kredit-modulli texnologiyalarini ishlab chiqishga doir qator ilmiy izlanishlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, bo'lajak o'qituvchilarda sanogen refleksiyaning tarkib toptirishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish, sanogen fikrlashni faollashtirish orqali kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorgarlik darajasini oshirish, SMSC (Spiritual – ma'naviy, Moral – axloqiy, Social – ijtimoiy, Cultural – madaniy) strategiyasi asosida yuksak ma'naviyatli shaxsni shakllantirishning samarali texnologiyalarini ishlab chiqishga katta e'tibor qaratilmoqda. Talabalarda ma'naviy-axloqiy tafakkurni tarbiyalashdan asosiy maqsad o'quvchilarning shaxsiy va jamiyatdagi hayotlarida muhim ahamiyatga ega bo'lgan ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni o'rganish va ularning o'z-o'zini o'zgartirishiga yordam berishdan iboratdir.

Ma'naviy-axloqiy tafakkurni tarbiyalash o'quvchilarning insonparvarlik, adolat, xushmuomala, hamkorlik, mehnatparvarlik, shaxsiy rivojlanish va boshqa ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni o'rganish orqali amalga oshiriladi. Shu bilan birga o'quvchilarning ko'nikma va qadriyatlarini oshirish, ularning o'z-o'zini tahlil qilish, o'z-o'zini baholash va o'z-o'zini o'zgartirishga qaratilganligi bilan ajralib turadi.

Ma'naviy-axloqiy tafakkur talabalarga dunyoqarash va insonlar bilan bo'lgan munosabatlarida, muhim masalalarda fikr bildirish va qo'shimcha bilimlarni o'rganishga imkon beradi. Bu tarbiya shakli o'quvchilarning o'z-o'ziga, jamiyatga va butun odamlikka bo'lgan munosabatlarda adolat va insoflilik bo'lishini ta'minlaydi.

Bugungi kunda yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va ruhiy salomatligi muammolari psixologlar va pedagoglarning tadqiqot faoliyati sohasi bo'lib qolmoqda. Salomatlik psixologiyasida sanogen fikrlashni rivojlantirish alohida yo'nalish sifatida ta'kidlangan. Sanogenik tafakkur (lotincha "sanus" "sog'lom qadimgi yunoncha gamésos "kelib chiqishi; rivojlanish"dan) – bu refleksiya orqali his-tuyg'ularni boshqarishga qaratilgan sog'lom fikrlash demakdir [3:44].

Sanogen tafakkurning nazariy va amaliy asoslarini ishlab chiqqan professor Yu.M.Orlov insonning ruhiy salomatligi masalasiga to'xtalib, quyidagi fikrni bildirib o'tadi: "Sanogen tafakkur yuritish hayot falsafasining, ong va tana salomatligining eng ishonchli yo'llaridan biridir. Ushbu metodika yangi hissiy-aqliy odatlarni yuqori darajada o'zlashtirishga imkon beradi, o'tmishdagi patogen fikrlash tajribasini to'playdi. Sanogen tafakkur inson ongini sog'lomlashtirishning samarali usuli hisoblanadi. Ya'ni, insonning hayotiy faoliyati davomida yuzaga kelgan inqirozli holatlarini ruhiy qo'llab-quvvatlash yordamida, hissiy-emotsional o'z-o'ziga ta'sir ko'rsatish orqali bartaraf etish usuli" [3:52].

Ushbu tushuncha psixolog Yu.M.Orlov (1993) tomonidan taklif qilingan tushuncha bo'lib, asosan, sanogen fikrlash ruhiy xulq-atvor sifatida qaraladi, uning vazifasi muayyan sharoitlarda insonning xatti-harakati va hayotini nazorat qilishdir. Ijobiy va salbiy, sog'lom va nosog'lom fikrlash bizning fikrlashimizga bog'liq. Sanogen fikrlashni o'zlashtirgan holda, inson o'z fikrlarini boshqarishni o'rganadi va shuning uchun his-tuyg'ularini boshqaradi,

ular haqida fikr yuritadi, o'zining ongsiz xatti-harakatlarini tushunadi va baholaydi.

Talabalarda ma'naviy-axloqiy tafakkur sanogen tarbiyalashda o'qituvchining kasbiy kompetentligi alohida ahamiyat kasb qiladi. Talabalarda ma'naviy-axloqiy tafakkurni sanogen tarbiyalashda pedagogning kasbiy kompetentligi juda muhimdir. Pedagog talabalarga ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni o'rgatishda, ularning o'z-o'zini tahlil qilishida, o'z-o'zini baholashida va o'z-o'zini o'zgartirishida hamda insonparvar, adolatli bo'lib tarbiyalanishida alohida o'rin egallaydi.

Pedagoglar talabalarda insonparvarlikni rivojlantirishda, jamiyatda xizmat qilishga tayyor bo'lishda, hamkorlik va mehnatsevarlikni o'rganishlarida, shaxsiy rivojlanishlarida yordam berishda va ularning jamiyatda muhim o'rinlarni egallashiga yordam berishda kasbiy kompetentlikka ega bo'lishlari lozim bo'ladi.

Zamonaviy pedagoglar talabalarda ma'naviy-axloqiy tafakkurni sanogen tarbiyalashning barcha aspektlarida kasbiy kompetentlikka ega bo'lishlari kerak. Kasbiy kompetentlik xorijiy tajribada ham juda muhim o'ringa ega. Xorijiy mamlakatlarda o'qituvchilar o'quvchilarga kasbiy bilim, ma'naviy-axloqiy tafakkur va estetik tarbiya masalalarida talabalarning amaliyotda foydalanishi uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarini o'rgatishga katta ahamiyat berishadi.

Xorijiy tajribada kasbiy kompetentlikning o'ziga xos yo'nalishlari mavjud. Masalan, AQShda o'qituvchilar o'quvchilarni insonparvarlik va adolatli bo'lishga yordam berish, jamiyatda qatnashish va uning rivojlanishiga yordam berish, shaxsiy rivojlanishni rag'batlantirish, hamkorlik va mehnatparvarlikni o'rganish va boshqa ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni o'rgatish masalalariga alohida e'tibor qaratishadi.

Boshqa mamlakatlarda esa kasbiy kompetentlikning yo'nalishlari turli bo'lishi mumkin. Masalan, Avstraliyada o'qituvchilar talabalarni ijtimoiy muammolarga yechim topishda, muhim masalalarda fikr bildirishda, ijtimoiy tashkilotlarda ishtirok etishda va boshqa maqsadlar uchun ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat ko'rsatishda yordam berishga tayyorlaydi.

Umuman olganda, kompetentlik modelini amaliyotga tatbiq qilishda Amerikaning yondashuvini o'rganib chiqsak.

Xorijda ta'lim natijalari sifatini baholashni kompetent shakllarini amaliyotga joriy qilishga, uch asosiy yondashuv belgilanadi: xulq-atvor (AQSh), funksional yondashuv (Buyuk Britaniya) va ko'p o'lchovli va yaxlit yondashuv (Fransiya va Germaniya) [5]. Kompetensiya termini 1959-yilda muomalaga Uayt tomonidan ishni «mukammal» bajarish va yuqori motivatsiya kabi tushunchalarini tasvirlab berish uchun kiritilgan.

Uayt kognitiv kompetensiyalarni va motivatsion tendensiyalar o'rtasida munosabatlarni aniqlab kompetentlikni "inson va atrof-muhit o'rtasidagi samarali hamkorlik" deb belgilagan va "erishilgan qobiliyat" kompetensiyasiga qo'shimcha sifatida kompetent motivatsiya ham mavjudligini ta'kidlagan.

AQShda 60 yillar oxirida ijtimoiy-iqtisodiy inqiroz jamiyat hayotining barcha jihatlariga ta'sir qilganida, kompetensiya muammosini tadqiq qilishga katta qiziqish paydo bo'lgan. Iqtisodiyotning turli sohalaridagi professionalarni qoniqsiz faoliyati ularning o'qituvchilarini malakasizligi bilan izohlanadi deb hisoblaganlar.

Uayt muomalaga kiritgan ta'rifida ko'ra, intellekt testlari o'rniga ish samaradorligini bashorat qilishga qodir testlar ishlab chiqilgan. Keyinchalik, 1976-yilda Mac Kliland "kompetentlik" sifatida ishni yuksak darajada bajarish xususiyatlarini tasvirlagan va Hay/McBer konsalting firmasida bu yondashuvni sinovdan o'tkazgan.

Kompetentlikni o'lchash an'anaviy intellekt testlarini muqobili sifatida ehtiyotkorlik bilan qo'llanilgan, chunki,

ularning ishni samaradorligini bashorat qilishda imkoniyati kam bo'lgan. Kompetentlikni aniqlash, muvaffaqiyatli va samarali ijrochilarni kuzatish bilan boshlangan va bu orqali odamlarni samarasiz, muvaffaqiyatsiz ishlayotganlardan farqi nimadalgini o'rganishgan. Demak, kompetentlik kognitiv qobiliyatlardan tashqari ko'nikma va xususiyatlarni, o'zini anglash, o'z o'zini boshqarish va ijtimoiy ko'nikmalar kabilarni, o'z ichiga oladi. Ulardan ba'zilari, individuata 1 sonomiyaga kiritilgan bo'lishi mumkin [6].

Kompetensiyalar intellekt va individuallikdan farqli ravishda, xulqiy sifatlar bo'lib, ta'lim va rivojlantirish orqali shakllantirilishi mumkin. Amerika menejment assotsiatsiyasida yigirma besh yil avval samarali boshqarish bilan bog'liq kompetentlikni besh guruhii aniqlangan, ular menedjerni samarali xulq shakllari deb hisoblangan. Bu topilmalar orqali AQSh kollejlar va biznes maktablari assotsiatsiyasini Amerika biznes maktablarida kompetentlikka asoslangan yondashuvni targ'ib qilish jarayonida asos solingan. Keyinchalik, AQSh Mehnat Vaziri tomonidan belgilangan muhim ko'nikmalarni, rivojlantirish bo'yicha komissiya "umumiy" kompetensiyalar guruhlarini ro'yxati belgilab berilgan (resurslar, shaxslararo, axborot, tizimlar va texnologiyalar) [6].

Ayni paytda, AQShda kompetensiya insonlarni, har xil vaziyatlarda uzoq muddat davomida "a'lo" yoki "sifatli" ish bajarishda namoyon bo'ladigan asosiy xususiyat deb ta'riflanadi [7]. Turli vaziyatlarda samarali boshqaruvni amalga oshiradigan menejrlarni sifatini tajribada o'rganish uchun kompaniyalarda 41 o'rnini egallab turgan, 2000 ta menejrlarda empirik tadqiqot o'tkazildi. Bu tadqiqotlar natijasida xususiyatlarni boshqaruv vazifalari va ichki tashkiliy muhit bilan bog'liq sifatlarini umumlashtirgan menejer kompetentligini kompleks modeli taklif qilingan [6].

Xuddi shunday, 1993-yilda, Mak-Klilland tomonidan kompetentlikni baholash metodologiyasini imkoniyatlari 650 ishchi o'rinlarni tahlil qilishda, ishini "umumiy" modellari yaratishda namoyish etildi. Ular uchun kompetentlik men konsepsiyasini, munosabat yoki qadriyatlar, bilimlar mazmuni, kognitiv va xulq ko'nikmalari, har qanday o'lchanadigan yoki hisoblash mumkin bo'lgan ijrochilarni "a'lo" va "o'rta", samarali yoki samarasiz toifalarga ajratuvchi individual xususiyatlarni o'z ichiga olagan. Zamonaviy amerika adabiyotini ko'pchiligi birinchi o'rinda xulq-atvor kompetensiyalarini asoslangan (funktional) kompetentlikni yoritishiga qaratilgan.

Misol uchun, 2000-yilda yaratilgan mashhur "Yetakchilik kompetensiyasi modeli" da kompetentlik sohalari uch darajada namoyon bo'ladi: birinchi - umumtashkiliy; ikkinchi - jarayonlar darajasida, uchinchi - individual darajada [8]. Ushbu sohalar o'z navbatida "kompetensiya guruxlariga" bo'linadi, keyin esa kichik kompetensiyalarga bo'linadi. Tashkilot ishlash darajasida kompetentlikni mos ravishda ikki yo'nalishi belgilab olingan. Strategik fikrlash va strategik boshqarish, bular ham to'rt va beshinchi guruh kompetensiyalarga

tasniflangan, shundan so'ng undanda kichik bo'lgan subkompetensiyalarga bo'lingan. Xuddi shunday, jarayon darajasida, ikki identifikatsiya qilingan kompetentlik o'z o'rnida jarayonlarni boshqarish va jarayonlarni rejalashtirish - yanada parchalanib uch guruhga ajraladi va subkompetensiyalarga bo'linadi.

Individual darajada ikki sohada, har bir, kompetentlik -ish samaradorligi va xodimlarni baholash - to'rt guruhga bo'linib yana to'rtta, subkompetensiyalarga tasniflangan. Modelga kiritilgan kompetentlik, aslida funktsional (mehnatga bog'liq), xulqiy emas (garchi, vazifalari aniq hatti harakat xulqiy kompetensiyalarga asoslangan bo'lsa ham) [6]. AQShda esa Mak-Klilland tomonidan ishlab chiqilgan, ish bilan bog'liq funktsional ko'nikmalar asosini tashkil qiluvchi, xulq-atvor kompetensiyalari hali ham mashhur bo'lsada, AQShda ta'lim mazmuni va texnologiyalarni tezkor uzatish uchun, kompetentlik yondashuvini amaliyotga tatbiqining shakli sifatida, oliy ta'limda ish beruvchilar bilan "teskari aloqaning" quyidagi shakllari mavjud:

✚ mehnat bozori bilan universitet doimiy aloqada bo'lishi, yuz berayotgan o'zgarishlar va talablarni o'rganib, sanoat talablarini hisobga olgan holda, ishchi dasturlarga o'zgartirish kiritish, mutaxassislarni bilim va professional ko'nikmalarini doimiy yangilab borish;

✚ kelajak hayot uchun bitiruvchilarini tayyorlash uchun o'quv dasturlarini samaradorligini baholash;

✚ bitiruvchilarini kelajakdagi faoliyatini davriy o'rganib, o'quv dasturlarini samaradorligini baholash va korreksiyalash; (masalan, AQShagi Oklaxoma universiteti, mahalliy Ijroiya qo'mitasining faoliyatini misol qilish mumkin) [4].

Bundan tashqari, ish beruvchilarni va ta'lim muassasalari o'rtasidagi teskari aloqani yana bir k o'rinishi sifatida ish beruvchi kompaniya va oliygohlar hamkorligida mutaxassislarni tayyorlanadi, hamkorlik asosan o'quv jarayonini tashkil qilish bilan bog'liq jarayonlarda olib boriladi. (AQShdagi Rod Aylend universitetining muhandislarni tayyorlash halqaro dasturi) [6].

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, bo'lajak o'qituvchilarda ma'naviy-axloqiy tafakkurni sanogen tarbiyalashni rivojlantirishda obyektiv omillar sifatida oila, ota-ona munosabatlari, oiladagi sog'lom tarbiya va sog'lom muhit, tengdoshlar jamoasi, ijtimoiylashuv jarayoni tushnilsa, subyektiv omillar sifatida o'z-o'zini anglay bilishi, ya'ni o'z-o'ziga baho berish mayli va istagi kabi ustanovkalar, o'zini boshqa shaxslar bilan taqqoslashi, fikrlarini erkin, ochiq, mazmunli ifodalashi hamda o'zgalarning fikrini eshita olishi va murosa qila olish kabi emosional xususiyatlar, shaxs motivatsion sohasi rivoji, shaxsning individual psixologik xususiyatlari, yosh omili muhim o'ringa ega. Shu bilan birga, bo'lajak o'qituvchilarda ma'naviy-axloqiy tafakkurni sanogen tarbiyalashni rivojlantirish o'z o'zidan talabalarda sanogen xulq-atvorni shakllanganlik darajasi bilan ham uzviy bog'liq bo'lishi mumkin. Shu o'rinda, xorij adabiyotlari va ilmiy nashrlarini o'qib, o'rganib talabalarda kasbiy, ilmiy, ma'naviy-axloqiy va tarbiyaviy jihatdan komillikka erishish sifatlarini shakllantirish mumkun.

Adabiyotlar

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги ПФ-5847-сон "Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизimini 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида"ги Фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 09.10.2019 .
2. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга кураимиз. – Тошкент: Ўзбекистон НМИУ, 2017. 488-б.
3. Орлов Ю. М. Оздоровляющее (с аногенное) мышление / составитель А.В. Ребёнок. Серия: Управление поведением, кн.1.-Издание 2-е изд., исправленное. - М.: Слайдинг, 2006. –С. 96.
4. Грудзинский А.О., Палеева О.А. Компетентностный подход как основа функционального высшего образования США и Германии: опыт для России. Инновации в образовании Вестник Нижегородского университета им. Н.И.Лобачевского, 2014, № 2 (1), -С. 25–34
5. Бутенко И.А. Профессионализм: гарантии качества. // Социологические исследования. № 1. 2009. -С. 136-143.
6. Delamare F., Winterton J. What is competence? // Human Resource Development International. V.8. №1. March 2005. -P. 27–46
7. Hayes J.L. A new look at managerial competence: the AMA model of worthy performance // Managerial Review. November 1979. -P. 2–3.

8. Boyatzis R.E. The Competent Manager: A Model for Effective Performance. -New York: Willey, 1982.

9. Звонников В.И., Челышкова М.Б. Контроль качества обучения при аттестации: компетентностный подход. – М.: «Логос», 2009. –С. 330.

REZYUME. Ushbu maqolada talabalarda ma'naviy-axloqiy tafakkurni sanogen tarbiyalashda pedagogning kasbiy kopetentli masalalariga doir asoslar yoritib berilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье изложены основы вопросов профессиональной компетентности педагога в области здорового воспитания духовно-нравственного мышления учащихся.

SUMMARY. In this article, the fundamentals of professional competency issues of the pedagogue in healthy education of spiritual and moral thinking of students are explained.

PEDAGOG-TÁRBIYASHÍNÍN KÁSIPLIK KOMPETENTLIGIN RAWAJLANDÍRÍWDA METODIKALÍQ XÍZMETTÍN ROLI

G.A.Saparbayeva – stajyor-oqıtwshı

Ájiniyaz atındaǵı Nókus mámleketlik pedagogikalıq institutu

Tayanch so'zlar: tarbiyachi pedagog, bolaning jismoniy va psixologik rivojlanishi, ta'lim-tarbiya, shaxsiy tayyorgarlik, kasbiy tayyorgarlik, refleksiv tayyorgarlik.

Ключевые слова: педагогическое образование, физическое и психическое развитие ребенка, воспитание, индивидуальная подготовка, профессиональная подготовка, рефлексивная подготовка.

Key words: pedagogical education, physical and mental development of the child, education, individual training, professional training, reflective training.

Mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemlerinde pedagogikalıq processtı sıpatlı ámelıyatqa engiziw Ozbekistan Respublikasınıń bilimlendiriw sistemasında alıp barılıp atırǵan reformaların ornlanıwın támiyinlew, mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemi tárbiyashılarınıń mánawiy kórinisi hám de kásiplik sheberliklerine de baylanıslı. Házirgi kúnge shekem MSHBSH tárbiyashılarınıń kásiplik iskerligi pedagog hám psixologların izertlew obyektı hám predmeti bolıp kelmekte. Izertlewlerdiń nátiyjeleri MSHBSH tárbiyashısınıń pedagogikalıq iskerliginiń ózine tánligi dóretiwshilik, insaniy qábiliyet, dóretiwshilik sheberligi, jámaátte islew uqıplılıǵında ayqın kórinisin kórsetedi. Bul ózine tán ózgeshelikler mektepke shekemgi jastaǵı balalardı tárbiyalawshı pedagog iskerliginde óz kórinisin tabıwı lazım. Mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń rawajlanıwı ushın optimal sharayat jaratıw bárinen burın, tárbiyalanıwshılardan ol balalardıń jas ózgesheliklerin esapqa alıwdı talap etedi. Sebebi, mektepke shekemgi jasta bala jámiyettiń hár bir aǵzası ushın zárúr bolǵan fizikalıq hám psixologiyalıq sıpatlarǵa iye bolıp, insan shaxs sıpatında qalıpsedi. Balanıń rawajlanıwı ushın zárúr bolǵan fizikalıq hám psixologiyalıq sıpatlar bolsa sanalı rawishte dúnyanı ańlaw, pikir júrgiziw, basqa adamlar menen qarım – qatnas jasap pikirlesiw, óziniń is-háreketlerin basqara alıw uqıplılıqları qalıpsedi.

Mektepke shekemgi jastaǵı bala shaxsınıń rawajlanıwında tayanısh wazıypanı tárbiyashınıń pedagogikalıq sheberligi qoyılǵan talaplarǵa qanshelli muwapıq ekenligi belgilep beredi. MSHBSH tárbiyashısı, bárinen burın, balanıń keleshegi, táǵdiri ushın joqarı juwapkershilikti tolıq ańlap jetiwi zárúr. Tek mektepke shekemgi jastaǵı balanıń rawajlanıwınıń áhmiyetli qádiriyaat ekenligin túsiniw ǵana emes, al balanıń rawajlanıw nızamlılıqlarına baylanıslı bilimlerde de iyelewı júdá áhmiyetli. Mine usınday nızamlılıqlardan biri – balanıń fizikalıq hám psixikalıq rawajlanıwınıń onı qorshap turǵan ortalıq penen baylanıslılıǵı bolıp tabıladı. Bul nızamlılıq, óz gezeginde, MSHBSH tárbiyashısınıń tómendegi eki áhmiyetli funkciyasın belgilep beredi:

1) balalardı tabıslı tárbiyalaw ushın zárúr pedagogikalıq sharayatlar jaratıw;

2) olardıń ómirlik iskerliginiń qáwipsizligin támiyinlew hám densawlıǵın bekkemlew [1].

Tárbiyashınıń balalardı tabıslı tárbiyalawı ushın zárúr pedagogikalıq sharayatlar jaratıw funkciyası balanı belsendilikke iytermelew, onı rawajlandırıwshı xarakterdegi iskerlikke tartıwdı talap etedi. Balanıń fizikalıq hám psixologiyalıq salamatlıǵın bekkemlew haqqında ǵamqorlıq etiw mektepke shekemgi jastaǵı tárbiyanı aqlıǵa muwapıq shólkemlestiriwdiń girewi bolıp, sebebi, bul jas dáwiriniń rawajlanıwı balanıń sociallıq jaǵdayı, keypiyatı, emociional kórinislerge tikkeley baylanıslı. Mine, usı sebepli tárbiyashı

balanı qorshap turǵan ortalıqqa itibarlı bolıwı, balanıń ómiri hám den sawlıǵına qáwip salıwshı eń ápiwayı jaǵdaylardıń da aldın alıwı lazım. Yaǵnıy, tárbiyashı Mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemleri maydanshası, oyınshıqlar, mebel úskeneleriniń balanıń boyına say keliwi jaǵdayın turaqlı qadaǵalap barıwı, hawa hám suw temperaturasınıń ólshew, balalardı tayarlaw ushın shınıǵıwlar waqtın aldınnan anıqlawı lazım. Sonı ayırıqsha atap ótiw kerek, tárbiyashınıń itibarsızlıǵı, biypárwalıǵı onıń kásiplik jaramsızlıǵınıń áhmiyetli belgisi bolıp tabıladı.

Zamanagóy tárbiyashı psixologiyalıq, pedagogikalıq, sociologiyalıq izertlewlerge tayanǵan halda bala shaxsınıń rawajlanıwı ushın onıń tásinin hesh nársese, hátte, joqarı kategoriyalı bilimlendiriw mákemesi de basa almaytuǵın shańaraq ekenligin ańlap jetedi. Tárbiyashı ata-analardıń pedagogikalıq mádeniyatın turaqlı arttırıp barıwı, balalar tárbiyasında belsendi birge islesiwdi jolǵa qoyıwı, bul processte sociallıq járdemge mıtájlik seziwshı shańaraqlar menen óz aldına jumıs alıp barıwı maqsetke muwapıq bolıp tabıladı.

Zamanagóy MSHBSH tárbiyashısınıń tómendegi kásiplik funkciyaların da ajratıp kórsetiwimiz lazım:

1) ata-analardıń aǵartıwshılıq bilimlerin arttırıwda qatnasıw;

2) shańaraq hám MSHBSH tálim-tárbiyalıq tásinin basqarıw hám de sáykeslestiriw.

Zamanagóy demokratiyalıq jámiyette mektepke shekemgi bilimlendiriwge qoyılıp atırǵan talaplar tárbiyashıdan turaqlı rawishte óziniń ulıwma mádeniy hám kásiplik tayarlıǵın bayıtıp barıwdı talap etedi. Bul bolsa, óz gezeginde, MSHBSH tárbiyashısınıń kásiplik iskerliginiń jáne bir baǵdarı – óz betinshe bilim alıwdı shárt etip qoyadı. Óz betinshe tálimniń maqseti – basqıshpa-basqısh tárbiyashı shaxsın rawajlandırıw, kásiplik sheberligin arttırıp barıwdan ibarat.

Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutında basqa oqıw hám qanıgelik pánleriniń mektepke shekemgi bilimlendiriw baǵdarında da óz betinshe tálimniń túrli formalarda, yaǵnıy, kásipke baylanıslı, kórkem ádebiyatlar menen tanısıw, olar tiykarında anıq belgilengen temalarda konspekt tayarlaw, muzeylerge barıw, konferenciya, kórgizbe hám konkurslarǵa qatnasıw sıyaqlılar tiykarında shólkemlestiriw maqsetke muwapıq sanaladı.

Pedagogikalıq iskerlikniń dóretiwshilik xarakterge iyeligi tárbiyashıdan aldınǵı is-tájiriybelerdi úyreniw, innovaciyalardı ózlestiriw hám ámelıyatqa engiziwdi talap etedi. Innovaciyalardıń jedel kirip keliwi tárbiyashılardı ilim izertlew jumıslarında qatnasıwǵa tartıw zárúrligin júzege keltiredi. Tárbiyashılardıń bunday izertlew jumıslarına tartılıwı keyin ala erisilgen nátiyjelerden óz iskerliginde tabıslı paydalanıwǵa múmkinshilik beredi [2].

Sonday-aq, tárbiyashı óz kásibiniń sheber ustası bolıwı ushın arnawlı tayarlıq kóriwi kerek. “Birinshe qádem”